

Наталія Олександрівна Черевко

Кафедра публічного управління, права та гуманітарних наук
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Херсон, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ (ПЕРЕГЛЯНУТА) ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ: ІСТОРІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Соціальні та трудові права людини є невід’ємною складовою системи прав людини, оскільки ґрунтуються на принципах свободи, рівності та соціальної справедливості. Одним із ключових міжнародних документів у цій сфері є Європейська соціальна хартія (ЄСХ), ухвалена Радою Європи в 1961 році та переглянута в 1996 році. Цей документ установлює єдині стандарти соціально-економічного забезпечення прав людини для країн-членів Ради Європи, формуєчи основу для розвитку національних систем соціального захисту. Україна, декларуючи себе соціальною державою та взявши на себе зобов’язання щодо гарантування соціальних прав громадян, не в повному обсязі ратифікувала норми ЄСХ, зокрема положення статті 12 щодо соціального забезпечення. Вибірковий підхід до ратифікації положень Хартії свідчить про необхідність ґрунтовного реформування системи соціального захисту з урахуванням європейських стандартів. В умовах євроінтеграційного процесу дослідження впливу ЄСХ на правове поле України є важливим як з теоретичного, так і з практичного погляду. У статті розглянуто історичні передумови ухвалення ЄСХ, її основні принципи та механізми реалізації, а також особливості імплементації положень Хартії в національне законодавство України. Аналіз здійснено на основі міжнародних і національних нормативно-правових актів, статистичних даних Ради Європи, моніторингових звітів Комітету соціальних прав. Отримані результати сприятимуть оцінці ефективності наявних механізмів соціального захисту та формулюванню рекомендацій щодо їх удосконалення в Україні. З урахуванням сучасних викликів у соціальній сфері доцільно прискорити імплементацію положень ЄСХ у національне законодавство, зокрема щодо забезпечення справедливої оплати праці, соціального захисту, рівності можливостей та підтримки найуразливіших груп населення. Важливим завданням є розробка ефективних механізмів контролю за дотриманням ратифікованих норм Хартії, проведення економічного аналізу можливостей її повної ратифікації та створення покрокового плану інтеграції норм ЄСХ(п) у правову систему України.

Ключові слова. Європейська соціальна хартія, соціальні права, трудові права, соціальне забезпечення, соціальний захист, Рада Європи, імплементація, європейські стандарти, трудове право, євроінтеграція.

Nataliia O. Cherevko

Department of Public Administration, Law and Humanities
Kherson State Agrarian and Economic University
Kherson, Ukraine

THE EUROPEAN SOCIAL CHARTER (REVISED) AS A FUNDAMENTAL DOCUMENT FOR ENSURING SOCIAL RIGHTS: HISTORY AND IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Abstract. *Social and labor rights are an integral part of the human rights system, as they are based on the principles of freedom, equality and social justice. One of the key international documents in this area is the European Social Charter (ESC), adopted by the Council of Europe in 1961 and revised in 1996. This document establishes uniform standards for the socio-economic provision of human rights for the member states of the Council of Europe, forming the basis for the development of national social protection systems. Ukraine, declaring itself a social state and assuming obligations to guarantee the social rights of citizens, has not fully ratified the ESC norms, in particular the provisions of Article 12 on social security. The selective approach to the ratification of the Charter's provisions indicates the need for a thorough reform of the social protection system taking into account European standards. In the context of the European integration process, studying the impact of the ESC on the legal field of Ukraine is important both from a theoretical and practical point of view. The article examines the historical background of the adoption of the ESC, its basic principles and implementation mechanisms, as well as the features of the implementation of the Charter's provisions into the national legislation of Ukraine. The a Abstract. Social and labor rights are an integral part of the human rights system, as they are based on the principles of freedom, equality and social justice. One of the key international documents in this area is the European Social Charter (ESC), adopted by the Council of Europe in 1961 and revised in 1996. This document establishes uniform standards for the socio-economic provision of human rights for the member states of the Council of Europe, forming the basis for the development of national social protection systems. Ukraine, declaring itself a social state and assuming obligations to guarantee the social rights of citizens, has not fully ratified the ESC norms, in particular the provisions of Article 12 on social security. The selective approach to the ratification of the Charter's provisions indicates the need for a thorough reform of the social protection system taking into account European standards. In the context of the European integration process, studying the impact of the ESC on the legal field of Ukraine is important both from a theoretical and practical point of view. The article examines the historical background of the adoption of the ESC, its basic principles and implementation mechanisms, as well as the features of the implementation of the Charter's provisions into the national legislation of Ukraine. The analysis was carried out on the basis of international and national regulatory legal acts, statistical data of the Council of Europe, monitoring reports of the Committee of Social Rights. The results obtained will contribute to the assessment of the effectiveness of existing social protection mechanisms and the formulation of recommendations for their improvement in Ukraine. Taking into account modern challenges in the social sphere, it is advisable to accelerate the implementation of the ESC provisions into national legislation, in particular regarding ensuring fair wages, social protection, equality*

of opportunities and support for the most vulnerable groups of the population. An important task is to develop effective mechanisms for monitoring compliance with the ratified norms of the Charter, conduct an economic analysis of the possibilities of its full ratification and create a step-by-step plan for the integration of the ESC(p) norms into the legal system of Ukraine.

Keywords: *European Social Charter, social rights, labor rights, social security, social protection, Council of Europe, implementation, European standards, labor law, European integration.*

ВСТУП

Соціальні та трудові права людини відіграють ключову роль у системі прав людини, адже вони є невід’ємними та невідчужуваними, такими, що базуються на принципах свободи, рівності та справедливості. Трудові права, як і інші соціальні права, належать до природних прав людини, тобто таких, які випливають із самої природи людського існування. Держава, зі свого боку, зобов’язується створювати належні умови для реалізації, охорони та захисту цих прав.

Активний пошук універсальних стандартів прав і свобод людини, а також їх закріплення на міжнародному рівні триває безперервно. Інститут прав людини є результатом багатоголікового формування суспільно-політичної думки, яка поступово виробляла принципи та норми, що стали основою життя сучасного демократичного суспільства. Взаємовідносини між громадянином і владою, які відповідають ідеалам свободи та справедливості, шукали свого ідеального втілення протягом тисячоліть.

Одним із найважливіших міжнародних актів у цій сфері стала Європейська соціальна хартія (ЄСХ), прийнята Радою Європи в 1961 році та переглянута в 1996 році. Вона стала визначальним документом для формування єдиних стандартів соціально-економічного забезпечення прав людини на європейському континенті.

Передумови створення ЄСХ були обумовлені післявоєнною потребою в установленні міцних механізмів захисту прав людини, включаючи соціальні та трудові права. Після прийняття Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950) виникла необхідність доповнити її документом, що охоплював би широкий спектр соціальних прав. На думку Є. В. Краснова, важливу роль у формуванні концепції Хартії відіграли ідеї європейського соціал-демократичного руху, спрямовані на забезпечення гідних умов праці та соціальної рівності [1, с. 13–15].

Історія та принципи ЄСХ відображають її еволюцію як живого документа, що змінювався відповідно до соціально-економічних і політичних умов. Початковий текст Хартії, ухвалений у 1961 році, встановив базові права, такі як право на працю, соціальний захист, справедливі умови праці та рівність. Як зауважує Н. В. Лінник, перегляд 1996 року спричинив розширення прав, закріплених у Хартії, та запровадження нових механізмів моніторингу їх дотримання, зокрема процедури розгляду колективних скарг [2, с. 32].

Впровадження ЄСХ у країнах Європи стало важливим етапом у становленні єдиних стандартів соціального захисту на континенті. Держави-учасниці Ради

Європи поступово інтегрували положення Хартії у свої національні правові системи, забезпечуючи виконання її вимог через ратифікацію обов'язкових статей. Як стверджує О. Мельник, особливе значення Хартія мала для країн Центральної та Східної Європи, які після розпаду соціалістичного табору прагнули інтеграції до європейської правової системи [3, с. 95].

Інтеграція ЄСХ в Україні розпочалася після вступу держави до Ради Європи в 1995 році. Підписавши переглянуту Хартію в 1999 році, Україна ратифікувала її через сім років – у 2006 році, взявши на себе зобов'язання виконувати низку її положень. Попри складні соціально-економічні умови, а також виклики, пов'язані з військовим конфліктом та економічною кризою, Україна здійснює дуже поступову адаптацію свого законодавства до вимог Хартії [4, с. 80].

Україна, визначивши себе соціальною державою та зобов'язавшись гарантувати право громадян на соціальний захист, не прийняла на себе зобов'язання повністю виконувати положення ст. 12 ЄСХ щодо соціального забезпечення. Відмова від приєднання до цієї обов'язкової статті свідчить про нагальну потребу реформування національної системи соціального захисту та її адаптації до європейських стандартів. У зв'язку з цим, дослідження ролі ЄСХ як джерела права соціального забезпечення є актуальним задля вдосконалення ефективності соціальної підтримки громадян в Україні [5, с. 123].

Актуальність роботи зумовлена необхідністю дослідження передумов створення, принципів, історії та особливостей впровадження Європейської соціальної хартії як одного з найважливіших міжнародних актів у сфері захисту соціальних і трудових прав. З огляду на євроінтеграційний курс України, питання впровадження положень ЄСХ є важливим як з теоретичного, так і практичного погляду.

Метою дослідження є аналіз історичних передумов прийняття Європейської соціальної хартії (переглянутої), виявлення ключових принципів її регулювання, а також оцінка процесу ратифікації та імплементації положень Хартії в законодавство України з урахуванням сучасних викликів та перспектив подальшого наближення до європейських соціальних стандартів.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі історичних передумов, ключових принципів імплементації Європейської соціальної хартії (переглянутої) в національні правові системи, з особливим акцентом на досвід України. Дослідження дозволяє оцінити ефективність механізмів соціального захисту, передбачених Хартією, та сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення їх реалізації в українському законодавстві.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження виконано з використанням комплексного підходу, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволяють всебічно проаналізувати історичні передумови, принципи та особливості впровадження Європейської соціальної хартії (ЄСХ). На аналітичному етапі виконано збір і систематизацію

літературних джерел, зокрема монографій, наукових статей, офіційних документів та матеріалів міжнародних організацій, присвячених ЄСХ.

На інтерпретаційному етапі було систематизовано отримані дані для формулювання висновків і рекомендацій.

У роботі застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу та синтезу: використовувалися для систематизації інформації з різних джерел щодо історії, принципів і впровадження ЄСХ; індукції та дедукції: застосовувалися для встановлення причинно-наслідкових зв'язків у процесах розвитку трудових і соціальних прав; абстрагування та узагальнення: дозволили визначити ключові тенденції впровадження ЄСХ у різних країнах.

Використання порівняльно-правового методу дозволило проаналізувати відмінності та спільні риси в реалізації положень Хартії в різних країнах Ради Європи. Історичний метод дав змогу простежити еволюцію ЄСХ, починаючи з її розробки в 1961 році до сучасних змін. Метод контент-аналізу застосовувався для дослідження офіційних документів, рішень Комітету соціальних прав Ради Європи, а також аналітичних матеріалів із питань виконання ЄСХ.

Основою для аналізу стали нормативно-правові акти, статистичні звіти Ради Європи, результати моніторингу Комітету соціальних прав, а також матеріали національних законодавств країн-членів Ради Європи. Запропонована методологія забезпечує повноту, об'єктивність та репрезентативність дослідження, що дозволяє отримати достовірні результати та зробити висновки про стан і перспективи впровадження Європейської соціальної хартії.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Найпродуктивнішим періодом розвитку трудових прав можна вважати другу половину XIX – початок XX століття, насамперед у прогресивних державах Західної Європи. Так, у 1910 році у Франції було прийнято спеціальний Трудовий кодекс, який суттєво підвищив стандарти трудових прав працівників. Цей Кодекс став результатом наполегливої боротьби робітників за свої права [9, с. 53]. Німеччина стала першою країною, яка розробила комплекс законів щодо соціального захисту. Під керівництвом Отто фон Бісмарка було впроваджено соціальне законодавство, яке створило розвинену інституційну систему соціального забезпечення, сприяючи єдності країни [10, с. 13]. Значний вплив на процеси легалізації трудових прав та розвиток публічно-правового регулювання трудових відносин мала природно-правова теорія, згідно з якою всі правові норми повинні ґрунтуватися на об'єктивних, універсальних засадах, незалежних від волі окремих осіб чи держав.

Як стверджує П. П. Лиманський, у Радянському Союзі XX ст. держава значною мірою контролювала трудові відносини, а трудові права мали централізоване регулювання [11]. Право на працю за своєю суттю не право, а обов'язок. Колективні договори виконували скоріше формальну роль, а індивідуальні права нерідко обмежувалися на користь колективних інтересів.

Таким чином, трудові права, сформовані в різних соціально-економічних і політичних умовах, відображають унікальні особливості суспільств і держав, у яких вони виникли. Вони залишаються важливим елементом соціальної справедливості й економічного розвитку сучасного світу.

Одним із найважливіших європейських міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини стала Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, ухвалена 4 листопада 1950 року в Римі. Її прийняття стало результатом значних соціально-економічних та політичних змін у європейських країнах після Другої світової війни. Конвенція заклала фундамент для захисту базових прав людини в демократичних суспільствах, забезпечуючи мінімальні стандарти у сфері прав людини, які є обов'язковими для виконання країнами-учасницями. ЄКПЛ передбачає основні принципи, що застосовуються до трудових прав: повага гідності, фундаментальні свободи, недискримінація та доступ до правосуддя й верховенства права.

З 1989 року ПАРЄ, за підтримки Комітету міністрів, вимагає від усіх держав-кандидатів на вступ до Ради Європи ратифікації ЄКПЛ. Україна ратифікувала Конвенцію 17 липня 1997 року, і вона набула чинності 11 вересня 1997 року. Взаємозв'язок між членством у Раді Європи та участю в ЄКПЛ закріплений у ст. 58 Конвенції, яка визначає, що припинення членства в Раді Європи автоматично припиняє й участь у Конвенції. Це підтверджується практикою, зокрема виходом Греції з Ради Європи в 1969 році, коли країна також денонсувала ЄКПЛ [12, с. 29].

Значний внесок у забезпечення прав людини зробив Європейський суд з прав людини, який розпочав свою діяльність у 1959 році. Перше рішення по суті справи Суд виніс у 1960 році, а перше рішення на користь заявника – у 1968 році. Після реформи 1998 року активність Суду суттєво зросла: до 2010 року було винесено понад 12 000 рішень, у більшості з яких виявлено порушення Європейської конвенції з прав людини або її протоколів [13]. Незважаючи на те, що ЄКПЛ спочатку не було розроблено для гарантування соціальних прав, Європейський суд з прав людини поширив її застосування на ці права за допомогою своєї прецедентної практики з трудових спорів.

Прагнучи забезпечити високі стандарти соціального добробуту своїх громадян, країни-члени Ради Європи ухвалили рішення про розширення системи соціальних прав. У цьому контексті 18 жовтня 1961 року в м. Турині було розроблено та відкрито для підписання Європейську соціальну хартію – багатосторонній регіональний договір, що встановлює механізми міжнародного захисту економічних і соціальних прав. Хартія була розроблена як доповнення до Європейської конвенції про захист прав людини, а її положення націлені на соціальну орієнтацію економічного розвитку європейських країн.

Європейська соціальна хартія, яка набула чинності 26 лютого 1965 року, визначила високі стандарти життя та соціального захисту [14]. Вона передбачає ефективну співпрацю між державними органами, роботодавцями та найманими

працівниками у вирішенні питань організації праці й економічної діяльності. Документ закріплює широке коло соціальних прав, серед яких:

- право на безпечні умови праці,
- право на відпочинок,
- страхування на випадок безробіття,
- пенсійне забезпечення,
- рівність оплати праці для жінок і чоловіків,
- право на страйк,
- право на соціальну допомогу та ін.

Хартія також передбачає взаємні зобов'язання між соціальними партнерами, сприяючи забезпеченню прав працівників та узгодженню інтересів сторін у трудових відносинах. Її положення стали відображенням ідеалів європейського соціал-демократичного руху.

Структура зобов'язань Європейської соціальної хартії передбачає три основні категорії: досягнення умов для ефективної реалізації соціально-економічних прав, закріплених у першій частині Хартії; обов'язкове забезпечення виконання принаймні 5 із 7 основних прав, визначених у другій частині, зокрема право на працю, право на організацію в профспілки, право на колективні переговори, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу, право сім'ї на соціальний, правовий і економічний захист, право робітників-мігрантів на захист і допомогу; та захист додаткових прав, які кожна держава-учасниця самостійно визначає як обов'язкові для реалізації на своїй території.

У 1988 році було схвалено Додатковий протокол до Хартії, що розширив її положення, підкресливши актуальність соціальних прав у контексті сучасного розвитку суспільства й економіки. Європейська соціальна хартія стала ключовим документом, який визначив стратегічні напрямки соціальної політики європейських держав, заклавши основи для захисту прав і свобод працівників у різних сферах життя.

На думку Nikolaos A Papadopoulos (2022), погляд на структуру Європейської соціальної хартії, юридично обов'язкового регіонального договору про права людини Ради Європи є ілюстрацією його особливостей як міжнародного договору. ЄСХ(п) 1996 року вносить зміни до положень Європейської соціальної хартії 1961 року та включає положення Додаткового протоколу 1988 року, що розширює соціальні й економічні права Хартії 1961 року, на додаток до введення нових прав, які раніше не гарантувалися. Однак прийняття переглянутої Хартії не відповідає техніці укладення додаткових міжнародних договорів. Це скоріше автономний міжнародний договір, який дозволяє будь-якій державі-члену Ради Європи стати Договірною стороною – хоча й із змінною геометрією зобов'язань – незалежно від того, була вона Договірною стороною первісної Хартії чи ні [15].

У процесі багаторічного застосування Європейської соціальної хартії (ЄСХ) європейські країни накопичили значний досвід, який став основою для її адаптації до нових соціально-економічних і політичних умов. Однею з важливих віх

у цьому процесі стала конференція Комітету міністрів Ради Європи, що відбулася 5 листопада 1990 року в Римі. На конференції було наголошено на важливості збереження універсальності прав людини – громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних, а також необхідності модернізації ЄСХ.

Подальший крок у перегляді Хартії відбувся на конференції Комітету міністрів у Турині 21–22 жовтня 1991 року. Учасники цієї конференції дійшли згоди щодо оновлення основного змісту Хартії, враховуючи соціальні трансформації, що сталися з моменту її ухвалення. Результатом стало створення Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка увібрала новітні тенденції у сфері захисту прав людини. Остання редакція Хартії була ухвалена 3 травня 1996 року та набула чинності 1 липня 1999 року.

Сучасна редакція Хартії містить преамбулу, шість частин і додатків, що регламентують її застосування. Ратифікували ЄСХ (п) 43 держави-члени Ради Європи, проте лише 15 із них визнали процедуру розгляду колективних скарг.

Україна задекларувала прагнення до захисту трудових прав відповідно до міжнародних стандартів, включно з основними положеннями Європейської соціальної хартії після проголошення незалежності в 1991 році та ухвалення Конституції України в 1996 році. Вступ України до Ради Європи 9 листопада 1995 року став важливим кроком у цьому напрямі. Україна стала 37-ю державою-членом організації, прийнявши зобов'язання, що випливають зі ст. 3 Статуту Ради Європи та які полягають у дотриманні принципів плюралістичної демократії, верховенства права й поваги до прав людини, її основних свобод.

У Конституції України закріплено низку фундаментальних трудових прав, які відповідають положенням міжнародних актів і ЄСХ(п). Водночас їх реалізація залишається викликом. Досягнення європейських стандартів у цій сфері вимагає істотного покращення соціально-економічних умов життя в Україні. Ратифікація окремих положень ЄСХ(п) та їх імплементація в національне законодавство стали важливим кроком на шляху до інтеграції України в європейський правовий простір.

Хартію підписано Україною в 1999 році, однак її ратифікація відбулася лише 14 вересня 2006 року на основі Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)», що дозволило ввести положення Хартії до національного законодавства. Україна взяла зобов'язання виконувати положення 27 статей (6 із 9 обов'язкових) та 74 пунктів Хартії, які охоплюють широкий спектр індивідуальних і колективних трудових прав.

Ратифікація Хартії країнами ЄС зробила її основою для формування трудового та соціального законодавства, яке враховує високі стандарти соціально-економічного захисту прав людини. Вона стала частиною правової системи ЄС через посилення в Договорі про Європейський Союз [16].

Як слушно зазначає М. Dalli, для ефективної реалізації права слід урахувати практичні аспекти. Положення ЄСХ, а також висновки Ради Європи повинні забезпечуватися державами на національному рівні [17].

Ратифікувавши Хартію, Україна взяла на себе політичні зобов'язання адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Більшість положень Хартії стосуються трудових прав, із яких право на працю є одним із базових. Це право забезпечує не лише економічний добробут, а й можливість особистісного розвитку та досягнення соціальної стабільності.

На думку Г. Чанишевої, реалізація положень Хартії в Україні потребує комплексного підходу, реформу трудового законодавства, покращення соціального діалогу та створення умов для сталого економічного розвитку. Це завдання залишається актуальним на шляху до євроінтеграції [18]. Відтак мало просто ратифікувати ЄСХ, важливо її впроваджувати у своїх нормативних актах не лише сьогодення, а й проектах нових. Слід зауважити, що система ратифікації норм ЄСХ є специфічною – держави-учасниці самі обирають, які статті або окремі їх пункти вони можуть ратифікувати, враховуючи національні особливості та можливість.

Зокрема, у частині III Хартії зазначено, що кожна держава зобов'язується вважати обов'язковими: щонайменше шість із дев'яти статей, визначених як основні (статті 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 та 20). Додаткову кількість статей або пунктів на вибір, щоб загальна кількість обраних зобов'язань становила не менше 16 статей або 63 пунктів. Цей підхід має забезпечити гнучкість для держав-учасниць у процесі ратифікації та імплементації положень Хартії, дозволяючи їм адаптувати свої зобов'язання відповідно до національних умов та пріоритетів. Проте фактично він нівелює обов'язковість умов ЄСХ.

Європейська соціальна хартія визначає основні міжнародно-правові стандарти у сфері захисту соціальних прав, є дороговказом для України на шляху соціально-економічного розвитку та інтеграції до європейського простору. Ратифікація Хартії забезпечила громадянам додаткові гарантії захисту соціальних і економічних прав, а також послужить орієнтиром для подальшого проведення реформ у соціальній сфері [19, с. 100].

На шляху впровадження та імплементації ЄСХ(п) Україна прийняла ряд нормативних актів. Так, 17 травня 2017 року Верховною Радою прийнято Закон України «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)». Він розширив обсяг зобов'язань України, включивши пункти 3 та 4 статті 12. Так, пункт 3 передбачає поступове підвищення системи соціального забезпечення до більш високого рівня; пункт 4 зобов'язує Україну забезпечувати рівність соціальних прав між її громадянами та громадянами інших договірних сторін через двосторонні та багатосторонні угоди.

Разом з тим Україна не ратифікувала п. 1 статті 4 ЄСХ(п) щодо визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечить достатній життєвий рівень, дві перші частини статті 12, таким чином відмовившись від зобов'язань започаткувати систему соціального забезпечення та підтримувати її на рівні, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення, а також п. 3

статті 31, яким передбачено зобов'язання країни щодо встановлення на житло цін, доступних для малозабезпечених осіб. Окрім того, країна не захищає права на соціальну та медичну допомогу (ст. 13), права працівників у разі банкрутства роботодавців (ст. 25) та права мігрантів (ст. 19).

Європейська соціальна хартія (переглянута) залишається ключовим міжнародно-правовим інструментом у сфері соціальних та економічних прав людини. Її значення для України підтверджується не лише ратифікацією в 2006 році, а й подальшими кроками щодо розширення зобов'язань, отже рівень імплементації законодавства ЄС в Україні слід оцінювати комплексно: теоретичне впровадження і фактичне виконання норми.

Попри значну кількість спільних норм, українське законодавство в деяких аспектах не повністю відповідає стандартам ЄСХ (п). Так, Європейські стандарти вимагають жорсткішого контролю за умовами праці, тоді як в Україні механізми моніторингу ще потребують удосконалення, мінімальна заробітна плата не завжди забезпечує гідний рівень життя людини.

Виконання зобов'язань України стикається з низкою викликів, пов'язаних як із бойовими діями та політичною нестабільністю, так і з спричиненою ними економічною кризою. Російська агресія та окупація частини територій значно ускладнили виконання соціальних зобов'язань. Ресурси для реалізації соціальних прав обмежені через труднощі, зумовлені трансформацією ринку праці та соціально-економічними змінами. Серед них – поширення нестандартних форм зайнятості, таких як гіг-економіка та трудові договори з гнучким графіком (зокрема, договори без гарантованого робочого часу). Водночас демографічні зміни, зокрема старіння населення, а також активні міграційні процеси, створюють додатковий тиск на систему соціального забезпечення.

Значною проблемою залишається недостатній рівень захисту трудових прав, що пов'язано як із небажанням держави збільшувати соціальні гарантії для працівників, так і з дерегуляцією ринку праці. Запровадження політики «гнучкої безпеки» (*flexicurity*), що передбачає баланс між спрощенням умов працевлаштування та соціальним захистом, не змогло забезпечити очікувані результати в створенні нових робочих місць. Водночас зростаюча трудова міграція українців потребує від держави розробки ефективних механізмів для запобігання відтоку робочої сили та посилення соціальних гарантій.

У відповідь на ці виклики Україна має впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на адаптацію трудового законодавства до нових реалій, підвищення рівня соціального забезпечення працівників та запобігання негативним наслідкам трудової міграції. Для досягнення повної відповідності соціальних стандартів України з нормами ЄС необхідні подальші законодавчі реформи, зокрема у сфері соціального забезпечення, трудових відносин та охорони праці. Успішна імплементація положень Хартії не лише покращить умови життя громадян, а й сприятиме європейській інтеграції країни.

ВИСНОВКИ

Україна продовжує поступальний рух у напрямку європейської інтеграції, що передбачає гармонізацію національного законодавства із соціальними стандартами Європейської соціальної хартії. Хартія залишається важливим орієнтиром для реформування трудового та соціального законодавства, спрямованих на підвищення рівня життя населення, забезпечення гідних умов праці та соціального захисту. В умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення реалізація цих реформ набуває особливого значення.

Однак імплементація норм ЄСХ в Україні відбувається фрагментарно, що зумовлено низкою чинників, зокрема фінансовими обмеженнями, нестабільністю законодавства та необхідністю комплексних змін у сфері соціальної політики. Україна ратифікувала лише частину положень ЄСХ(п), що викликає необхідність подальшого аналізу причин вибіркості цього процесу та розробки механізмів для поступової ратифікації додаткових статей.

З огляду на виклики, які постають перед соціальною сферою, вважаємо доцільним прискорити імплементацію норм ЄСХ у національне законодавство, зокрема в частині гарантій справедливої оплати праці, соціального забезпечення, рівності можливостей та захисту прав найвразливіших категорій громадян, розробити механізми ефективного контролю за виконанням ратифікованих положень Хартії, провести економічне обґрунтування повної ратифікації ЄСХ(п) та розробити поетапний план її впровадження в законодавство України. Врахування європейського досвіду в питаннях соціальної політики, та посилення міжнародної співпраці для отримання методичної, фінансової та експертної підтримки від Ради Європи та інших європейських інституцій надасть позитивного поштовху Україні в означеній проблематиці.

Таким чином, подальші дослідження мають бути зосереджені на механізмах імплементації положень ЄСХ(п) у законодавство України, аналізі прогресивних кроків та викликів у цій сфері, а також на вивченні причин обмеженої ратифікації її положень. Комплексний підхід до цього питання сприятиме поступовому перетворенню України на сильну, соціально орієнтовану європейську державу, що гарантує своїм громадянам високі стандарти життя та соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Краснов Є. В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 20 с.
- [2] Лінник Н. В. Європейська соціальна хартія на захисті прав дітей. *Часопис Київського університету права*. 2016. №3. С. 38–41.
- [3] Мельник О. Європейська соціальна хартія у системі джерел права соціального забезпечення: теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 90–95.
- [4] Лобода К. С., Кібець Д. В. Правова природа Європейської соціальної хартії. URL: https://www.ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/pravovaya-priroda-yevropeyskoyi-sotsialnoyi-khartiyi/

- [5] Федорова А. Зобов'язання України за Європейською соціальною хартією (переглянутою): юридичні наслідки в разі невиконання. *Наукові записки. Юридичні науки*. 2022. Т. 168. С. 77–81.
- [6] Петросян К. Європейська соціальна хартія як джерело права соціального забезпечення. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2023. С. 122–126.
- [7] Kelly J. B. National Minorities in International Law. *J. Int'l L. & Pol'y*. 1973. Vol. 253. P. 253–273.
- [8] Kovnyu Y. Y. Historical aspects of the formation of legal regulation in the field of ethno-national politics. *Public Law*. 2022. Vol. 48, no. 4. P. 228–234. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-26> (дата звернення: 21.01.2025).
- [9] Стеценко Н. С. Законодавче регулювання трудових відносин у Франції у XIX – першій половині XX століть. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/8>.
- [10] Бадида А. Ю. Розвиток соціального законодавства в Німеччині (друга половина XIX ст.). *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 12–14. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/21623>
- [11] Лиманський П. П. Генеза правового регулювання трудової діяльності науково-педагогічних працівників. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Право*. 2022. № 35. С. 114–120. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2022.35.16> (дата звернення: 21.01.2025).
- [12] Шуміло І. Міжнародна система захисту прав людини : навч. посіб. Київ, 2018. 168 с.
- [13] European Court of Human Rights. Annual reports. URL: <https://www.echr.coe.int/annual-reports> (дата звернення: 21.01.2025).
- [14] Lukas K. The revised European social charter: an article by article commentary. Edward Elgar Publishing, 2021.
- [15] Papadopoulos N. A. Revisiting the Preamble of the European Social Charter: Paper Tiger or Blessing in Disguise? *Human Rights Law Review*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab021> (дата звернення: 21.01.2025).
- [16] Lustig D. The Enduring Charter: Corporations, States, and International Law. In: Durkee M. J. (Ed.). *States, Firms, and Their Legal Fictions: Attributing Identity and Responsibility to Artificial Entities*. Cambridge University Press, 2024. P. 87–110.
- [17] Dalli M. The content and potential of the right to social assistance in light of Article 13 of the European Social Charter. *Intersentia*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1177/1388262720908695>.
- [18] Chanysheva H. Collective labor rights under the European Social Charter (revised) and the legislation of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2021. № 5. P. 69–73. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.12> (дата звернення: 21.01.2025).
- [19] Рацин В. Забезпечення прав громадян України за Європейською соціальною хартією. *Українська повстанська армія у національному державотворенні (з нагоди 80-річчя створення УПА)* : збірник тез Всеукр. наук. конф. (м. Тернопіль, 6 жовт. 2022 р.). С. 98–101.

REFERENCES

- [1] Krasnov, Y. V. (2008). Basic labor rights: International standards and Ukrainian legislation (Candidate thesis, Odessa, Ukraine).

- [2] Linnik, N. V. (2016). European Social Charter in the protection of children's rights. *Journal of Kyiv University of Law*, 3, 38–41.
- [3] Melnyk, O. (2018). The European Social Charter in the system of sources of social security law: Theoretical and legal aspects. *Entrepreneurship, Economy, and Law*, 5, 90–95.
- [4] Loboda, K. S., & Kibets, D. V. (n.d.). Legal nature of the European Social Charter. *Ukraine Pravo*. Retrieved from https://www.ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/pravova-pryroda-yevropeyskoyi-sotsialnoyi-khartiyi/
- [5] Fedorova, A. (n.d.). Ukraine's obligations under the revised European Social Charter: Legal consequences in case of non-compliance. *Scientific Notes. Legal Sciences*, 168, 77–81.
- [6] Petrosyan, K. (2023). The European Social Charter as a source of social security law. In *Legal means of ensuring and protecting human rights: Domestic and foreign experience* (pp. 122–126). Kyiv: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference.
- [7] Kelly, J. B. (1973). National minorities in international law. *Journal of International Law and Policy*, 253, 253–273.
- [8] Kovnyi, Y. Y. (2022). Historical aspects of the formation of legal regulation in the field of ethno-national politics. *Public Law*, 48 (4), 228–234. <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-26>
- [9] Stetsenko, N. S. (2021). Legislative regulation of labor relations in France in the 19th – first half of the 20th centuries. *Legal Scientific Electronic Journal*, 11, 52–57. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/8>
- [10] Badida, A. Y. (2016). Development of social legislation in Germany (second half of the 19th century). *Comparative Analytical Law*, 5, 12–14.
- [11] Lymanskyi, P. P. (2022). Genesis of legal regulation of labor activity of scientific and pedagogical workers. *Scientific Papers Collection of H. S. Skovoroda KhNPU «Law»*, 35, 114–120. <https://doi.org/10.34142/23121661.2022.35.16>
- [12] Shumylo, I. (2018). *International system of human rights protection*. Kyiv.
- [13] European Court of Human Rights. (n.d.). Annual reports. Retrieved from <https://www.echr.coe.int/annual-reports>
- [14] Lukas, K. (2021). *The revised European social charter: An article-by-article commentary*. Edward Elgar Publishing.
- [15] Papadopoulos, N. A. (2021). Revisiting the preamble of the European Social Charter: Paper tiger or blessing in disguise. *Human Rights Law Review*. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab021>
- [16] Lustig, D. (2024). The enduring charter: Corporations, states, and international law. In M. J. Durkee (Ed.). *States, firms, and their legal fictions: Attributing identity and responsibility to artificial entities* (pp. 87–110). Cambridge University Press.
- [17] Dalli, M. (2020). The content and potential of the right to social assistance in light of Article 13 of the European Social Charter. *Intersentia*. <https://doi.org/10.1177/1388262720908695>
- [18] Chanysheva, H. (2021). Collective labor rights under the European Social Charter (revised) and the legislation of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 5, 69–73. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.12>
- [19] Racin, V. (2022). Ensuring the rights of Ukrainian citizens under the European Social Charter. In *UPA in national state-building (80th anniversary of the creation of UPA): Abstracts of the All-Ukrainian scientific conference* (pp. 98–101). Ternopil.

Наталія Олександрівна Черевко

Кандидат наук з державного управління, старший викладач
Кафедра публічного управління, права та гуманітарних наук
Херсонський державний аграрно-економічний університет
73006, вул. Стрітенська, 23, Херсон, Україна

Nataliia O. Cherevko

Candidate of Sciences in Public Administration, Senior Lecturer
Department of Public Administration, Law and Humanities
Kherson State Agrarian and Economic University
73006, 23 Stytska St., Kherson, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5456-8887>

Рекомендоване цитування: Черевко Н. О. Європейська соціальна хартія (переглянута) як фундаментальний документ забезпечення соціальних прав: історія та імплементація в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 1. С. 191–204.

Suggested Citation: Cherevko, N. O. (2025). The European Social Charter (revised) as a Fundamental Document for Ensuring Social Rights: History and Implementation in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(1), 191–204.

Стаття надійшла / Submitted: 23/01/2025

Доопрацьовано / Revised: 23/02/2025

Схвалено до друку / Accepted: 25/03/2025